

Nr 3

Utlåtande i anledning av väckt motion om undersökning av vissa malmfyndigheter.

I en inom andra kammaren väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion II: 67 av herrar *Nilsson* i Gävle och *Holmberg* föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att åtgärder snarast vidtages i syfte att utröna om det finns utvinningsbara malmfyndigheter i sådan omfattning, att industriell malmbrytning kan igångsättas inom de i motionen angivna områdena.

I motionen anföres, att Bolidens AB har 10 s. k. utmål enligt uppgift innehållande koppar, 14 inmutningar innehållande järnmalm samt 76 ansökningar om nya inmutningar, samtliga fyndigheter belägna i Los och Färila socknar. En del andra bolag innehar ett stort antal mutsedlar å olika områden inom Gävleborgs län. Motionärerna anser, att det bör klarläggas, om ifrågavarande fyndigheter är sådana, att det kan anses ekonomiskt lönande med gruvbrytning. Icke endast staten kan ha ekonomiskt intresse av en industriell malmbrytning å dessa orter utan även kommunerna och befolkningen, då därigenom ökade sysselsättningsmöjligheter kan skapas, vilka kan motverka den i dessa orter pågående befolkningsminskningen.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från kommerskollegium och Sveriges geologiska undersökning.

Kommerskollegium anför följande:

Förekomster av malmer av olika slag i västra Hälsingland ha varit kända mycket länge. Brytning av koboltmalm vid Los påbörjades redan i slutet av 1600-talet och pågick till mitten av 1700-talet. Under 1800-talet brötos koptarmalmer på olika platser i Los socken, och även järnmalmer ha varit föremål för brytning i äldre tider. Brytningen har dock, i allmänhet efter kort tid, nedlagts på grund av bristande lönsamhet, och tid efter annan upprepade försök att få igång ekonomiskt bärkraftig gruvdrift på de gamla fyndigheterna eller på senare funna malmer ha icke lett till framgång.

Beträffande inmutningsverksamheten under senare tid har kollegium från bergmästarämbetet i östra distriktet inhämtat bl. a. följande. Under tioårsperioden 1952—1961 ha till ämbetet inkommit 1 395 ansökningar om inmutning i det ifrågavarande området. Härav ha 764 återkallats eller i några fall avslagits, 296 fullföljts till mutsedlar och 335 ej slutbehandlats.

Av dessa uppgifter framgår, att ett relativt starkt intresse på senare år ägnats malmförekomsterna i området. Att så är fallet trots tidigare nedslående erfarenheter sammanhänger dels med en önskan att med nya och effektivare malmetningsmetoder ompröva resultaten av gamla undersök-

ningar och dels med att förbättrade brytnings- och anrikningsmetoder väsentligt vidgat möjligheterna att tillvarata fattiga malmer om de finnas ansamlade i tillräckligt stora mängder.

Såsom framhålles i motionen är förekomsten av inmutningsansökningar och mutsedlar icke något belägg för att brytvärda malmtillgångar finnas, och ej heller utmålstilldelning utgör någon bekräftelse på att en under rådande omständigheter ekonomiskt bärkraftig gruvdrift kan komma till stånd.

Dessa förhållanden kunna statistiskt belysas genom följande uppgifter för hela landet under perioden 1950—1959. Under denna tioårsperiod var antalet inmutningsansökningar 46 310, antalet utfärdade mutsedlar 21 558 och antalet anvisade utmål 289. År 1960 funnos omkring 5 000 gällande utmål, av vilka omkring 500 voro föremål för gruvdrift. Med en grov schematisering kan sägas, att 1 000 inmutningsansökningar motsvaras av 500 beviljade inmutningar, 10 anvisade utmål och 1 utmål under bearbetning.

Att antalet i de olika stadierna är så starkt fallande beror på att ansökan om inmutning för erhållande av rätt till undersökning ingives för vidsträckt områden, inom vilka indikationer erhållits vid översiktlig prospektering, men många av dessa indikationer kunna utsorteras som värdelösa redan innan ansökningen fullföljes, och fortsatta undersökningar efter erhållen inmutning visa i regel att tillräckliga ansamlingar av malm för erhållande av utmål föreligga endast i en ringa del av området, om de över huvud taget förefinnas. När utmål erhållits följer i den takt förhållandena medge och aktuella behov föreligga i allmänhet omfattande undersökningar för närmare fastställande av malmens beskaffenhet och ekonomiska kalkyler rörande dess brytvärdighet under rådande eller förutsedda betingelser.

De ovan nämnda relationstalen ge på sitt sätt även en antydning om det omfattande arbete och de betydande kostnader, som normalt ligga bakom upptagande av drift i en ny gruva. Med hänsyn till begränsningen i de ekonomiska resurser, som rimligen kunna ställas till förfogande för sådana ändamål, och ej minst till bristen på kvalificerad arbetskraft, är det naturligt och nödvändigt att endast de objekt, som av ett eller annat skäl te sig mest aktuella, tas upp till omedelbar slutlig undersökning, medan fullföljandet av undersökningar på fyndigheter, som mer eller mindre utpräglat ha karaktären av reserver för kommande behov, ställas på framtiden. Detta gäller i lika hög grad staten såsom innehavare direkt eller genom statliga gruvbolag av nära en fjärdedel av samtliga gällande utmål och ett stort antal inmutningar som de enskilda gruvföretagen. Som belägg härför må erinras om att malmfyndigheterna i ett stort antal staten tillhöriga utmål liksom även i flera av de delvis femtio år gamla statsgruvefälten i Norrbottens och Västerbottens län alltjämt äro föga undersökta. Även med en sådan kraftinsats, som nu planeras för inventering av malmerna i Norrbotten, måste man räkna med många års arbete innan denna inventering är fullföljd.

Kollegium har med det ovan anförda velat ge en föreställning om den allmänna bakgrund, mot vilken de i motionen avhandlade regionala problemen måste ses. Mängden av uppslag till malmetning är överväldigande stor, men en utomordentligt hård gallring måste ske innan det blir tal om brytvärda fyndigheter. Det råder intet tvivel om att gruvföretagens experter äro de mest sakkunniga att utföra denna gallring. Innan den skett är undersökningen

icke fullbordad, och det finnes endast alltför många exempel på att resultat av ofullgångna undersökningar på gruvområdet, som kommit till mera allmän kännedom, genom missförstånd eller missbruk väckt falska förhoppningar om förmåner av en kommande gruvdrift.

När utmål lagts äger kronan enligt 47 § tredje stycket gruvlagen före anmälan om begagnande av kronoandel för erhållande av närmare kännedom om fyndigheten verkställa provborrning eller annan liknande undersökning, varjämte inmutaren och kronan skola på begäran tillhandahålla varandra resultaten av verkställda undersökningar. Enligt punkt 8 i gruvlagens övergångsbestämmelser gäller samma stadgande i fråga om jordägare, som äger anmäla sig till begagnande av jordägareandel i utmål lagda på grund av inmutning före gruvlagens ikraftträdande den 1 januari 1940.

På utmålsstadiet har alltså staten som eventuell intressent i utmålet genom kronoandel eller i förekommande fall jordägareandel möjlighet att förvärva närmare kännedom om fyndighetens beskaffenhet. Detta gäller dock icke de utmål, som för närvarande finnas i västra Hälsingland, emedan alla dessa äro lagda före gruvlagens tillkomst och staten icke är jordägare inom utmälen. Bortsett från om staten i skilda fall har eller icke har en lagstadgad rätt i detta avseende, torde det i regel förhålla sig så, att gruvägaren varken har anledning eller möjlighet att under någon längre tid hemlighålla förefintligheten av en brytvärd malmfyndighet, eftersom vetskapen därom ändock sprides på olika vägar och gruvägaren själv normalt har minst lika stort intresse som det allmänna av att igångsätta gruvdrift och få utbyte av de kostnader som lagts ned på malmletningen. Förutom att rätt ingående beskrivningar över de malmförande trakterna i vårt land finnas i den malmgeologiska litteraturen har kollegium för sin del icke någon erfarenhet av att gruvföretagen vid direkta förfrågningar vägra att lämna erforderliga upplysningar för bedömning av arten hos en viss malmfyndighet.

Sveriges geologiska undersökning, till vilken motionen även remitterats, torde i sitt yttrande komma att behandla de malmgeologiska förhållandena i det område, varom här är fråga. Kollegium vill därför inskränka sig till att framhålla, att de järnmalmer i området som påvisats vid tidigare undersökningar varit fattigare än någon av de malmer som eljest brytas i nämnvärd omfattning i vårt land och dessutom speciellt svåra att anrika. Vad beträffar kopparmalmerna är det känt, att de förekomma i små, spridda malmkroppar, vilket medför ogynnsamma brytningsbetingelser. Vad i motionen anföres om Bolidenbolagets malmletning i Colombia och Canada utgör i själva verket ett belägg för att kopparmalmsförekomsterna bl. a. i västra Hälsingland för närvarande icke kunna ekonomiskt tillvaratagas, ty Bolidenbolaget, som är nödsakat att hämta en avsevärd del av råvaran för kopparverket i Rönnskär från utlandet, skulle knappast driva prospektering till höga kostnader i avlägsna länder, om möjlighet funnes att öka råvarutillförseln från bolagets egna utmål i Sverige.

På grund av vad ovan anförts anser kollegium att tillräckliga skäl icke föreligga för vidtagande av särskilda åtgärder från statens sida i syfte att utröna om utvinningsbara malmfyndigheter finnas i det ifrågavarande området. Med hänsyn härtill och enär de statliga resurserna för malmprospektering redan äro hårt ansträngda för angelägna uppgifter, finner sig kollegium icke kunna tillstyrka motionen.

Sveriges geologiska undersökning anför:

Ett antal enskilda bolag (Korsnäs AB med Marma-Långrörs AB, SKF Hofors Bruk, Bolidens Gruv AB, Kopparfors AB m. fl.) äger eller har sökt mutsedlar å förmodade malmfyndigheter i Gävleborgs län. Som motionärerna själva framhåller innebär inmutning icke, att en malmfyndighet med säkerhet föreligger, utan tillförsäkras därigenom inmutaren en rätt att under viss tid och med uteslutande av andra företaga undersökningsarbeten inom inmutat område, vilka undersökningar så småningom kan, ifall omständigheterna är gynnsamma, leda till uppdraget av en malmineralisering. Först när en sådan mineralisering kunnat konstateras och det visats, att mineralen förekommer i sådan myckenhet, att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, erhålles utmål.

Inom av motionen berörda områden har år 1932 10 utmål beviljats Bolidens Gruv AB. På förfrågan av SGU har bolaget beträffande dessa utmål framhållit följande.

»Redan tidigt under bolagets verksamhet framkom vissa uppslag inom Los-området, som kunde tyda på att här kunde finnas malmförekomster. Prospekteringsarbeten igångsattes och resulterade i att bolaget begärde och erhöll 10 st. utmål år 1932. Utmålen är alltså lagda enligt gruvstadgan och ingår som delägare av utmålen dels bolaget såsom inmutare, dels vederbörande jordägare med sin jordägarandel. Bolaget har träffat optionsavtal med jordägarna. Inom utmålen har redan vid denna tidpunkt och senare genom ytterligare undersökningar konstaterats smala gångar innehållande rikligt med kopparkis, vilka gångar emellertid tyvärr var alltför smala och icke visade någon uthållighet, varför de i dagens tekniska och ekonomiska situation icke kan tillgodogöras. I de diamantborrhål, som utförts inom de olika utmålen har i regel mäktigheten på de mineraliserade gångarna understigit en meter och halterna varierat mellan 1—5 % koppar. Undersökningen av de gångar, som innehåller den rikare kopparmineraliseringen i strykningsriktningen från de först utförda borrhålen har ofta visat, att mineraliseringen helt försvunnit eller att kopparhalterna sjunkit till långt under 1 %. Bolaget har sedan dess utmål lagts bedrivit en intensiv prospekteringsverksamhet inom angränsande områden utan att kunna påträffa någon sådan mineralisering som kan ge upphov till gruvdrift. Bolaget har under årens lopp lagt ned $\frac{1}{2}$ —1 miljon kronor för prospektering inom detta område och det är klart, att om det funnits malmförekomster, som skulle vara ekonomiskt möjliga att tillgodogöra sig, gruvbrytning inom området kommit till stånd för länge sedan.»

SGU har icke bedrivit egen prospektering inom här avsedda områden men känner väl berggrundens byggnad och allmänna struktur i Gävleborgs län, där under de senaste åren intensiva karteringsarbeten pågått och alltjämt pågår i syfte att få fram en modern berggrundskarta. Arbetena är så långt framskridna, att en länskarta kan beräknas utkomma om ett par år. Vid dessa arbeten har självfallet uppträdande malmineraliseringar ägnats särskild uppmärksamhet och har även SGU beretts tillfälle att studera åtskilligt av enskilda frambragt geologiskt material. Vad som hittills framkommit motsäger icke Bolidens Gruv AB:s bedömning, att de kopparmineraliseringar, som förekommer inom utmålen, är alltför smala och alltför starkt uppsplittrade av lågprocentig eller helt ofyndig bergart för att i dagens läge medge en ekonomiskt lönande gruvhantering.

Utskottet

Det är givetvis en angelägen uppgift att söka motverka avflyttningen från det i motionen angivna området genom ökade sysselsättningsmöjligheter för befolkningen. Av vad remissmyndigheterna anfört i yttrandena över motionen framgår emellertid att den gruvdrift som tidigare förekommit inom området nedlagts på grund av bristande lönsamhet och att senare med modernare metoder företagna undersökningar icke lett till att någon ny drift igångsatts. Förutsättningarna för en lönsam gruvdrift inom området, vilka får anses redan vara i icke obetydlig utsträckning prövade, får sålunda bedömas som ogynnsamma. Härtill kommer att de ekonomiska och personella resurserna i fråga om malmprospektering bör inriktas på redan påbörjade eller planerade, angelägna arbetsuppgifter beträffande objekt där malmtillgångar av betydelse kan väntas föreligga.

Utskottet finner sålunda övervägande skäl tala för att den önskvärda ökningen av sysselsättningen inom det i motionen angivna området icke kan åstadkommas på den av motionärerna föreslagna vägen och får därför hemställa,

att motion II: 67 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 februari 1962

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Möller, Nestrup, Sörlin, Söderberg, Axel Emanuel Andersson*, Hellebladh, Ringaby, Widén, Tage Johansson, Schött och Gunnar Pettersson;

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Dickson, fru Jäderberg, herrar Svensson i Kungälv, Carlsson i Huskvarna, Nilsson i Bästekille, Lundmark, Larsson i Borrby*, fru Ekroth, herrar Magnusson i Nennesholm och Westberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.